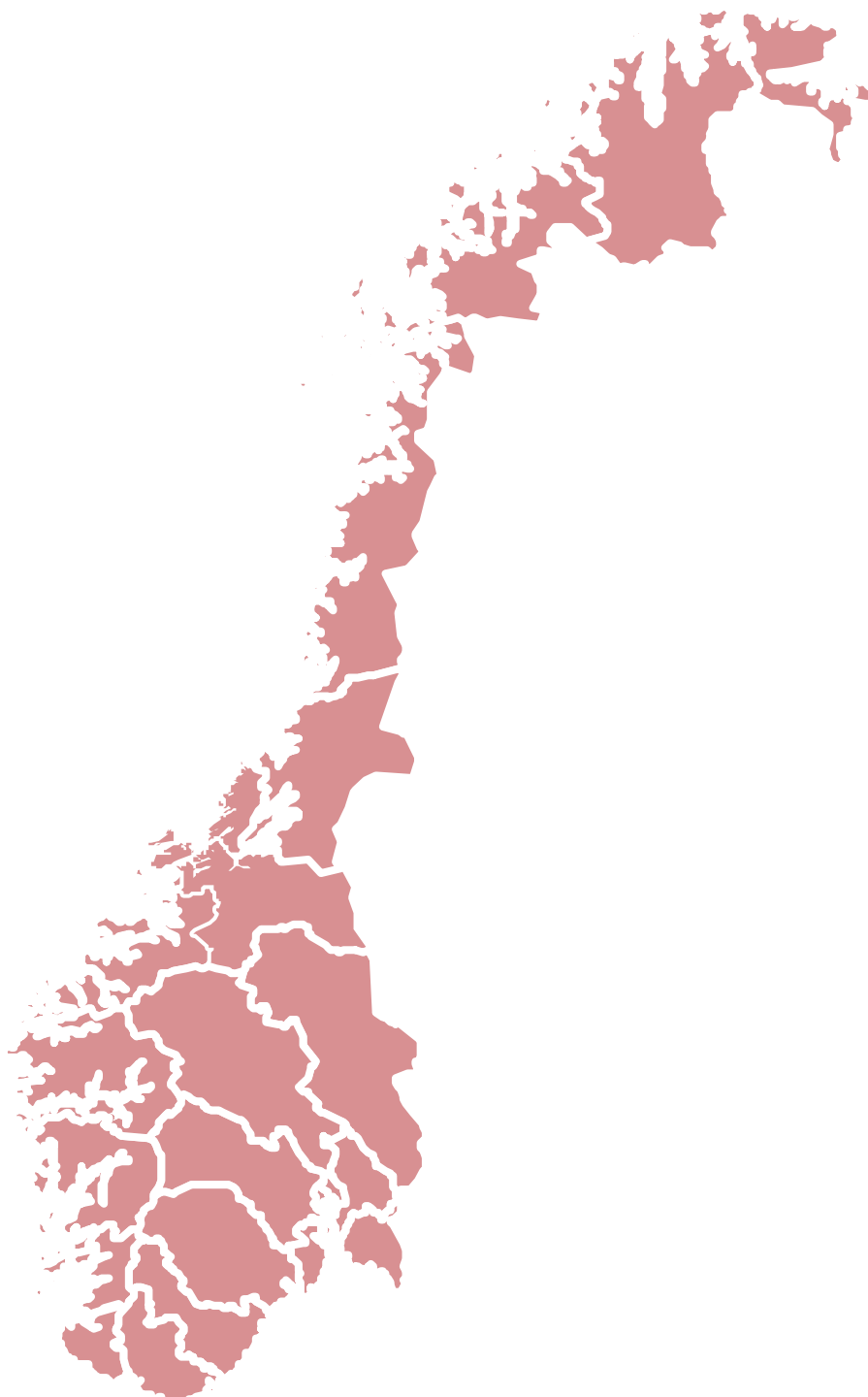


# ØKONOMISK EFFEKT AV FORSVARSSEKTORENS TILSTEDEVÆRELSE I 2019

---



## SAMMENDRAG

Forsvarssektoren bevilges årlig betydelige midler for å beskytte og ivareta Norges sikkerhet, interesser og verdier. Disse midlene anvendes til et bredt spekter av formål, alt fra kjøp av moderne våpensystemer, til lønnsutbetalinger til ansatte og vedlikehold av bygningsmasse. Bruken av midlene, enten i form av etatenes kjøp av varer og tjenester, eller de ansattes personlige forbruk, gir ofte et viktig økonomisk bidrag til stedene der forsvarssektorens etater er lokalisert.

Hensikten med denne rapporten er å identifisere den økonomiske effekten av forsvarsektorens tilstedeværelse. Rapporten gir en fremstilling av de økonomiske effektene i 2019, fordelt på fylkes- og regionnivå. Det foretas også en sammenligning med tilsvarende tall for 2018.

Datagrunnlaget som ligger til grunn for rapporten tar hovedsakelig utgangspunkt i etatenes regnskapstall for 2018 og 2019. Den største forskjellen i denne rapporten sett mot rapporten for 2018, er at også Forsvarsdepartementets virksomhet er inkludert i regnskapstallene for 2019.

Totalt i 2019 er det beregnet at forsvarsektorens aktivitet og tilstedeværelse har bidratt med 37 mrd. kroner til økonomien på de stedene hvor sektorens etater og deres mange leverandører er lokalisert. I tillegg kommer effekten av industrisamarbeid med en gjenkjøpsverdi på 1,4 mrd. kroner. Forbruk og skatt, samt vare- og tjenestekjøp utgjør de største kildene til det økonomiske bidraget for 2019. Slik var det også i 2018.

## INNHOOLD

1. INNLEDNING.....	3
1.1. FORMÅL .....	3
1.2. HOVEDFUNN.....	3
1.3. METODE OG FORUTSETNINGER.....	3
1.4. DATAGRUNNLAG OG KILDER.....	6
2. FORSVARSSEKTORENS ØKONOMISKE BIDRAG TIL SAMFUNNET .....	7
2.1. OVERORDNEDE BEREGNINGER .....	7
2.2. ØKONOMISK BIDRAG FRA FORBRUK OG SKATT .....	9
2.3. ØKONOMISK BIDRAG FRA KJØP AV VARER OG TJENESTER .....	10
2.4. ØKONOMISK BIDRAG FRA EIENDOM, BYGG OG ANLEGG .....	13
2.5. INDIREKTE EFFEKT: INDUSTRISAMARBEID .....	16
3. OPPSUMMERING OG KONKLUSJON .....	18
Vedlegg 1: Forbruksandeler per kategori og antatt forbrukssted .....	19
Vedlegg 2: Regional og fylkesvis fordeling av økonomiske effekter av forsvarssektorens tilstedeværelse i perioden 2018-2019 .....	20
Vedlegg 3: Regional og fylkesvis fordeling av gjenkjøpsverdi for perioden 2015–2018.....	23
Vedlegg 4: Regional og fylkesvis fordeling av økonomiske effekter av forsvarssektorens økonomiske bidrag for perioden 2015-2017 .....	24

## 1. INNLEDNING

Denne rapporten gir en fremstilling av økonomiske effekter av forsvarssektorens tilstedeværelse og aktivitet i Norge, fordelt på regioner og fylker. Forsvarssektoren består av Forsvarsdepartementet (FD) og de fire<sup>1</sup> underliggende etatene Forsvaret, Forsvarsmateriell (FMA), Forsvarsbygg (FB) og Forsvarets forskningsinstitutt (FFI). Rapporten er utarbeidet av avdeling for økonomi og styring i FD.

### 1.1. FORMÅL

Rapportens formål er å synliggjøre hvor stor del av forsvarssektorens årlige tildeling som vurderes å gi økonomiske effekter for aktører utenfor sektoren.

### 1.2. HOVEDFUNN

FDs vurdering av den økonomiske effekten av forsvarssektorens tilstedeværelse og aktivitet i 2019 er estimert til 37 mrd. kroner totalt, noe som er en økning på om lag 500 mill. kroner sammenliknet med 2018. Den største økningen fra 2018 til 2019 finner vi innenfor vare- og tjenestekjøp. De økonomiske effektene fra EBA-drift har også økt i 2019, mens den økonomiske effekten fra EBA-investeringer og forbruk og skatt har gått noe ned. Nettoøkningen fra 2018 til 2019 skyldes delvis at tall for FD er tatt inn i datagrunnlaget for årets rapport.

### 1.3. METODE OG FORUTSETNINGER

Dette kapittelet tar for seg de metoder og forutsetninger som er lagt til grunn i beregningene. Første del omfatter en generell gjennomgang. Deretter utdypes enkelte områder nærmere.

#### Generelt

Denne rapporten ser på de økonomiske effektene<sup>2</sup> av forsvarssektorens tilstedeværelse i 2019.

Det er hovedsakelig fire områder som søkes kartlagt med rapporten: Økonomiske bidrag til samfunnet fra ansattes forbruk og skatt, etatenes kjøp av varer og tjenester fra norske leverandører, midler brukt av etatene knyttet til drift av eiendomsmassen, samt investeringer i eiendom, bygg og anlegg (EBA). I tillegg kommer den indirekte økonomiske effekten fra utlandet gjennom leveranser fra norsk forsvarsindustri på bakgrunn av gjenkjøpsordninger. Faktorene nevnt over er inkludert i rapporten, og utdypet i egne kapitler.

For å måle forsvarssektorens økonomiske bidrag til samfunnet, er det tatt utgangspunkt i data som gir informasjon om aktivitet og tilstedeværelse som medfører en økonomisk effekt. Dette gjør det mulig å skape et overordnet bilde, og samtidig se utviklingen i ulike regioner og fylker over tid. I rapporten er effektene vist både samlet og på region- og fylkesnivå. Norge har ingen formell regioninndeling, og regionene som omtales i rapporten er derfor basert på en geografisk inndeling av Norge i landsdelene Nord-Norge, Trøndelag, Vestlandet, Østlandet og Sørlandet. Regionreformen trådte i kraft 1. januar 2020, men ettersom rapporten omhandler forhold for året 2019, benyttes den gamle fylkesinndelingen i rapporten. Sammenslåingen av Sør- og Nord-Trøndelag til Trøndelag skjedde imidlertid 1. januar 2019, og er reflektert i denne rapporten.

Rapporten er konsentrert om nasjonale effekter av forsvarssektorens økonomiske bidrag. Effekter som kan knyttes til virksomhet utenfor Norges grenser er inkludert, men vil ikke utdypes. Eksempelvis gjelder dette lønnsutbetalinger til personell i utlandet, og kjøp av varer og tjenester fra internasjonale leverandører (som ikke omfattes av gjenkjøpsordningen). Hovedtall i denne

---

<sup>1</sup> NSM ble administrativt underlagt Justis- og beredskapsdepartementet 3. mai 2019, og inngår derfor ikke i denne analysen.

<sup>2</sup> I rapporten vil begrepene økonomisk effekt og økonomisk bidrag brukes om hverandre.

rapporten vil derfor kunne avvike fra andre rapporter og økonomiske analyser, eksempelvis regnskapsanalyser og/eller budsjettanalyser for tilsvarende år.

Samleposten «ukjent» benyttes der det er uklart hvor midlene geografisk ender. Dette omfatter i vesentlig grad ukjent forbruk, ulike avgifter og skatteandeler som går tilbake til statskassen, samt vare- og tjenestekjøp der det er uklart hvor de økonomiske effektene finner sted. En del av samleposten «ukjent» er også knyttet til EBA (investeringer og drift). Dette skyldes at flere EBA-investeringer er kategorisert som lands- eller regiondekkende, og at lokaliseringen av enkelte investeringer og vedlikeholdstrengende bygningsmasse er gradert informasjon som ikke er fordelt på lokasjon.

I tidligere utgaver av rapporten ble effektene også sammenliknet gjennomgående over årene fra 2015 til 2017, og det ble lagt vekt på å opprettholde sammenliknbarhet mellom årene så langt det lot seg gjøre. I fjorårets utgave ble det foretatt vesentlige endringer i metode og forutsetninger for ytterligere å øke kvaliteten på de resultater som fremkommer av analysen. Det ble vektlagt valg av mer presise forutsetninger og bedre utnyttelse av informasjon i dataene. Overordnet metodikk og målemetode er derfor ulik foregående rapporter, med unntak av rapporten for 2018 samt senere omtale av industrisamarbeid i kapittel 2.5, hvor tallenes utvikling går fra 2015-2018. En oversikt over økonomiske effekter for perioden 2015–2017 er gjengitt i vedlegg 4.

Alle tall er oppgitt i 2019-kroner og med avrundede beløp med mindre annet er spesifisert.

Det tas forbehold om at det reelle økonomiske bidraget fra forsvarssektorens aktivitet kan avvike noe fra det som estimeres i rapporten. Dette skyldes primært at beregningene hviler på et sett med forutsetninger, som etter beste skjønn skal samsvare med virkeligheten. En annen medvirkende årsak er at multiplikatoreffekter<sup>3</sup> for avledet forbruk og kjøp av varer og tjenester ikke er inkludert i analysen.

### Forbruk og skatt

Forbruk og skatt beregnes på bakgrunn av anonymiserte lønnsdata på individnivå. Dataene er videre koblet med de ansattes bosted og tjenestested, slik at det er mulig å skille mellom pendlere<sup>4</sup> og ikke-pendlere. Dette for å ta hensyn til at en ikke ubetydelig andel av sektorens ansatte er pendlere, som trolig legger igjen mindre av sin lønnsinntekt<sup>5</sup> i bostedsfylket sammenliknet med ikke-pendlere.

Videre fordeles lønnsinntekt til den ansattes bosted, tjenestested og til posten «ukjent», på bakgrunn av ulike forbruksandeler. Vedlegg 1 gir en fullstendig oversikt over hvilke forbruksandeler som inngår i beregningene. Forbruksandelene benyttes for å ta høyde for at utbetalt lønn normalt brukes på et sett av forskjellige varer- og tjenester, og at disse typisk konsumeres på ulike geografiske lokasjoner. I beregningene legges det til grunn at 43 prosent av lønnsinntekten går tilbake til bostedsfylket gjennom konsum av varer og tjenester. Dette anslaget baserer seg på en oversikt over forbrukets sammensetning i Norge i 2018, publisert på Statistisk sentralbyrå (SSB) sine nettsider<sup>6</sup>. I nettartikkelen fremgår det at nordmenn i gjennomsnitt benytter 43 prosent av lønnsinntekt på transport, matvarer, tobakk og alkoholfrie drikkevarer, kultur og fritid og egenandeler til helse. Dette er varer og tjenester som typisk konsumeres i nærheten av bostedet, og som derfor er rimelig å anta har en positiv økonomisk effekt i bostedsfylket. Videre legges det til grunn at halvparten av dette forbrukes i tjenestefylket dersom den ansatte pendler.

<sup>3</sup> Her menes økonomiske ringvirkninger som følger av forsvarssektorens og forsvarsansattes pengebruk i lokaløkonomien.

<sup>4</sup> Definert som ansatte som arbeider i en annen region enn bostedsregionen.

<sup>5</sup> Brutto lønnsinntekt fratrukket skatt og pensjon.

<sup>6</sup> Statistisk sentralbyrå (2019). Dette bruker nordmenn penger på. Tilgjengelig fra: <  
<https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/dette-bruker-nordmenn-penger-pa>  
>.

Førstegangstjenestegjørende antas imidlertid å benytte 90 prosent av sitt tjenestetillegg<sup>7</sup> på tjenestestedet, og de resterende 10 prosentene antas å gå til forbruk andre steder og sparing.

Arbeidsgiveravgift og den statlige andelen av skatteinnbetalingene er trukket fra brutto lønnsinntekt, da dette ikke nødvendigvis går tilbake til steder hvor personellet arbeider og/eller bor. Skatter og avgifter inngår imidlertid i samleposten «ukjent». Dette gjelder også andelen av lønnsinntekt som går til husleie/nedbetalning av lån, strøm/elektrisitet, sparing og utenlandskonsum. Basert på SSBs tall, er det her forutsatt at denne andelen beløper seg til 57 prosent. Det er videre korrigert for lavere skattesatser i Finnmark og Nord-Troms.

### Vare- og tjenestekjøp

I kjøp av varer og tjenester ligger både materiellinvesteringer<sup>8</sup>, anskaffelser i forbindelse med drift av materiell, og andre vare- og tjenestekjøp fra nasjonale og internasjonale leverandører. Forsvarssektorens kjøp av varer og tjenester fra norske leverandører er basert på leverandørens adresse i Brønnøysundregisteret. Avvik kan oppstå dersom en landsdekkende leverandør har en sentral foretaksadresse, mens arbeidet utføres av eksempelvis et regionalt avdelingskontor, dersom en leverandør benytter seg av underleverandører, eller liknende. Det er imidlertid usikkert hvor stor andel av de totale vare- og tjenestekjøpene i sentrale fylker som Oslo og Akershus dette gjelder. Eventuelle avvik fra registrert adresse hos leverandørene er hensyntatt ved å tilskrive deler av varekjøpene i Oslo og Akershus til en samleposten «ukjent». Dette er basert på en gjennomgang av hvorvidt de største leverandørene i Oslo og Akershus har regionale kontorer eller ikke. Til tross for denne korrigeringen, knytter det seg fremdeles en viss usikkerhet til den geografiske fordelingen av vare- og tjenestekjøp, med hensyn til at noen av effektene kan være registrert på Østlandet, men faktisk har funnet sted i andre regioner.

### Eiendom, bygg og anlegg (EBA)

Det er i hovedsak to økonomiske effekter som oppstår som følge av sektorens EBA-bruk. Den ene kommer fra det daglige drifts- og vedlikeholdsarbeidet som må gjøres på bygningsmassen sektoren eier, og den andre følger av de investeringer sektoren gjør for å bygge ny EBA eller fornye eksisterende EBA.

De økonomiske effektene av investeringer i EBA er basert på innrapporterte tall fra FB for regnskapsåret 2019. Disse er fordelt på de ulike etablissementene som har hatt investeringsaktivitet. Det er utfordrende å skulle estimere nøyaktig hvilken økonomisk effekt som tilfaller et geografisk område som følge av investering i EBA. Et byggeprosjekt består av en rekke ulike innsatsfaktorer, som eksempelvis byggematerialer og håndverkere, og en presis fordeling av hver enkelt effekt vil fort vise seg å være uhåndterlig. I denne rapporten er det derfor håndtert på en forenklet måte, ved at summen av alle innsatsfaktorer i et investeringsprosjekt tilfaller fylket hvor prosjektet utføres. Til tross for at deler av de økonomiske effektene ikke nødvendigvis tilfaller fylket hvor investeringsprosjektet er lokalisert, gir det et bilde på at forsvarssektoren har prioritert og stadfestet fortsatt tilstedeværelse i det aktuelle området.

Den geografiske fordelingen av driftsmidler benyttet til EBA er basert på FBs regnskapstall for 2019. En rekke av FBs leverandører er lokalisert med hovedkvarter på det sentrale Østlandet, noe som gir et noe skjevt bilde av den geografiske fordelingen av driftsmidler. Arealet av bygningsmassen som forsvarssektoren eier i de ulike fylkene er derfor benyttet som grunnlag for å fordele disse driftsmidlene på fylkesnivå.

### Industrisamarbeid

Økonomisk effekt av industrisamarbeid gjennom gjenkjøpsavtaler er inkludert som en indirekte effekt, og omtales i kapittel 2.5. Beregningen av den økonomiske verdien av gjenkjøp gjøres ut fra

<sup>7</sup> I førstegangstjenesten får man ikke lønn, men tjenestetillegg.

<sup>8</sup> Alle materiellinvesteringer på kapittel 1760, post 45 og 1761, post 45 (kjøp av nye F-35 kampfly) er inkludert.

en rekke kriterier, og er ikke tilsvarende det utenlandske leverandører faktisk betaler til norsk industri. Gjenkjøpstallene kommer etterskuddsvis, som følge av en prosess tilhørende godkjenning av avtaler. Dette innebærer at siste år med tilgjengelig verdi på gjenkjøp er 2018. Gjenkjøpstallene for 2019 blir klare primo 2021, og vil først kunne synliggjøres ved senere oppdateringer av denne rapporten.

#### 1.4. DATAGRUNNLAG OG KILDER

Tallmaterialet og data som er benyttet som grunnlag for fylkesvis og regionsvis analyse er basert på følgende:

- Regnskapstall<sup>9</sup> for 2019 fra FD, Forsvaret, FMA, FB og FFI: Kreditoromsetning (utbetalinger til leverandører i 2019) og lønnsutbetalinger til etatenes ansatte.
- Utbetalinger til kampflyinvesteringer fra FMA i 2019.
- FBs framdriftsrapport for EBA-investeringer for 3. tertier 2019.
- FBs fordeling av leid areal i helhetlig eiendomsregister (HER) per 31.12.2019.
- FDs tall for gjenkjøp i 2018, beregnet av FMA i oktober 2019.
- Rapport om fylkesvis verdiskaping for 2018 med underliggende regneark.
- Skatteetatens nettsider (skattesatser og sonefordeling av arbeidsgiveravgift).
- Statistisk sentralbyrås nettsider (forbruksandeler).

---

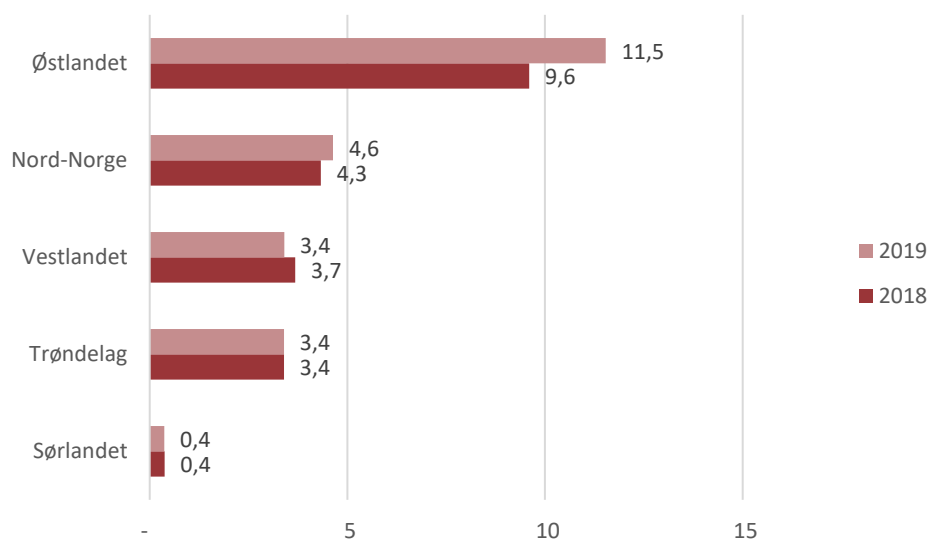
<sup>9</sup> Regnskapstall hentet fra kontantregnskap 2019: lønnsutbetalinger for FD, Forsvaret og FMA, kreditoromsetning for FD, Forsvaret, FMA og FB. Regnskapstall hentet fra periodisert regnskap 2019: lønnsutbetalinger for FB og FFI, kreditoromsetning for FFI.

## 2. FORSVARSSEKTORENS ØKONOMISKE BIDRAG TIL SAMFUNNET

Estimatene for forsvarssektorens økonomiske bidrag til samfunnet er basert på effekter som følger av forsvarssektorens vare- og tjenestekonsum, ansattes forbruk og innbetaling av skatt, samt EBA-relaterte utgifter. I tillegg kommer indirekte økonomiske effekter av industrisamarbeid med utlandet, men disse inngår ikke i de totale beregningene presentert i avsnitt 2.1. Indirekte effekter omtales i stedet separat i avsnitt 2.5.

### 2.1. OVERORDNEDE BEREGNINGER

Samlet, beregnet økonomisk effekt av forsvarssektorens tilstedeværelse og aktivitet i Norge var på om lag 37 mrd. kroner i 2019. Figur 1 gir en fremstilling av regionsvis fordeling av sektorens totale, nasjonale økonomiske bidrag i 2018 og 2019. En oversikt over hvilke fylker som inngår i de ulike regionene fremgår av vedlegg 2.

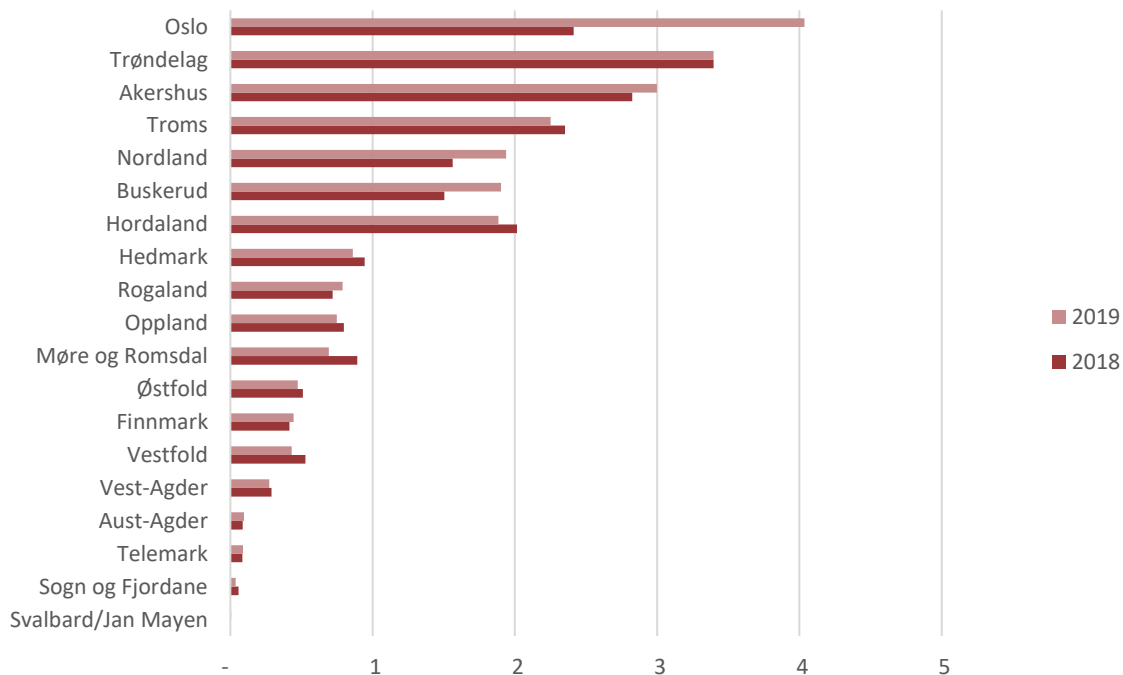


Figur 1 – Regionsvis fordeling av totalt økonomisk bidrag fra forsvarssektoren i mrd. 2019-kroner

Den regionsvise fremstillingen viser at Østlandet er regionen med størst økonomisk bidrag fra sektoren i 2019, etterfulgt av Nord-Norge. Den største veksten i økonomisk bidrag har også vært på Østlandet. Videre går 13,6 mrd. av det totale økonomiske bidraget til samleposten «ukjent». Dette skyldes blant annet at store deler av forbruk og skatt ikke automatisk kan tilegnes et bestemt sted, som nevnt i kapittel 1.3. Tilsvarende gjelder for en del utbetalinger forsvarssektoren har til leverandører med sentrale foretaksadresser og regionale avdelingskontor.

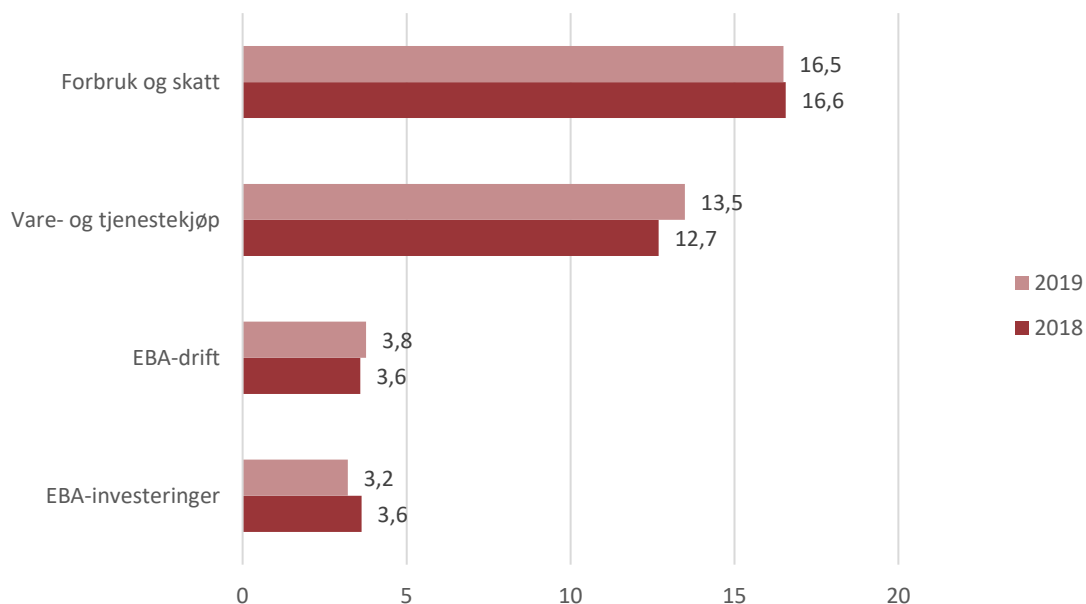
Videre viser figur 2 at Oslo, Trøndelag og Akershus er de fylkene hvor forsvarssektorens økonomiske bidrag var størst i 2019, etterfulgt av Troms og Nordland. Det store økonomiske bidraget til Trøndelag skyldes EBA-investeringer knyttet til byggingen av kampflybasen på Ørlandet. Som det fremkommer under kapittel 2.3, er Oslo og Akershus' store andel hovedsakelig knyttet til forbruk og skatt, samt forsvarssektorens kjøp av varer og tjenester. Som følge av utfordringene rundt sentrale foretaksadresser og regionale avdelingskontor, er det grunn til å tro at noe av denne effekten kan tilskrives andre fylker. Figur 2 viser for øvrig at den store økningen i det økonomiske bidraget til Østlandet kommer fra Oslo. Dette skyldes at FD, som har tilhold i Oslo, inngår i datagrunnlaget for 2019. Ellers er tendensene nokså like som i 2018.





Figur 2 - Fylkesvis fordeling av totalt økonomisk bidrag fra forsvarssektoren i mrd. 2019-kroner

Figur 3 viser at forbruk og skatt og vare- og tjenestekjøp er de største postene som inngår i beregningen av forsvarssektorens samlede økonomiske bidrag til samfunnet. Den største økningen finner vi innenfor området vare- og tjenestekjøp. En mer detaljert fremstilling over fordelingen av de fylkesvise og regionale økonomiske effektene for 2018 og 2019 er presentert i vedlegg 2.



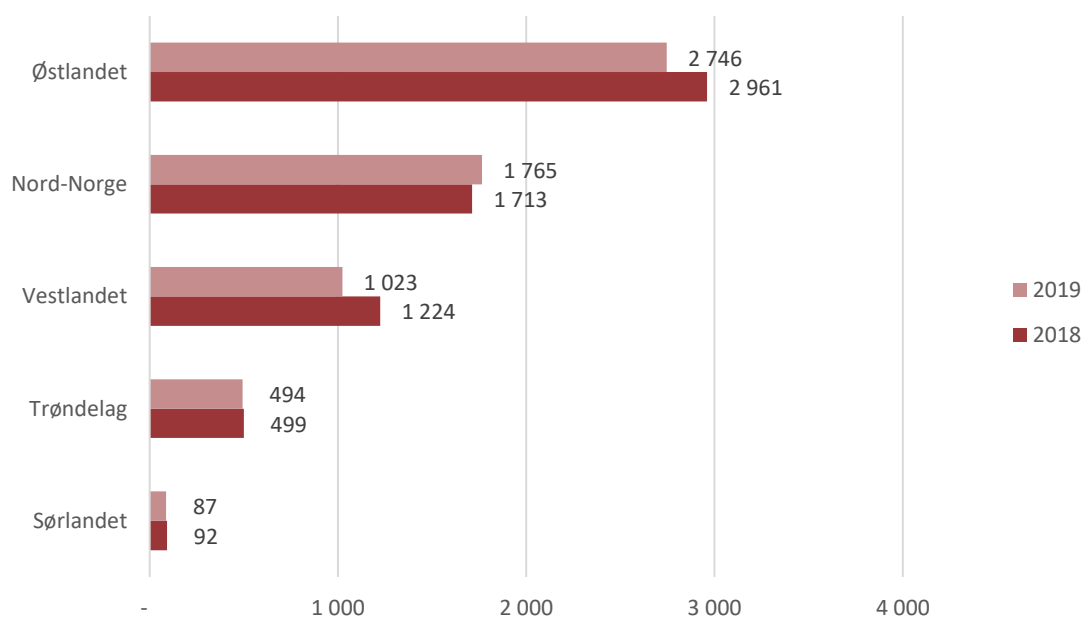
Figur 3 - Fordeling av totalt økonomisk bidrag fra forsvarssektoren på kategori i mrd. 2019-kroner

## 2.2. ØKONOMISK BIDRAG FRA FORBRUK OG SKATT

Den økonomiske effekten av forbruk og skatt er basert på regnskapsførte lønnsutbetalinger til ansatte i FD, Forsvaret, FMA, FB og FFI. Brutto lønnsutbetaling i 2019, inklusive tillegg, er fratrukket skatt<sup>10</sup> og pensjon, slik at man sitter igjen med netto lønnsinntekt. Netto lønnsinntekt er videre fordelt på den ansattes forbruk i bostedsfylket, tjenestefylket og en post for ukjent forbruk og sparing. Den samlede økonomiske effekten av forbruk og skatt utgjorde 45 prosent av det totale bidraget for 2019.

Forsvarssektorens økonomiske bidrag fra forbruk og skatt er i 2019 estimert til å utgjøre 16,5 mrd. kroner, hvorav 6,1 mrd. kroner utgjør forbruk og skatt på bosted og tjenestested. De resterende 10,4 mrd. kronene kommer fra ukjent forbruk, statsskatt og arbeidsgiveravgift. Det økonomiske bidraget fra forbruk og skatt varierer årlig, noe som for eksempel kan skyldes at en del tillegg varierer med øvingsaktivitet i Forsvaret.

Figur 4 viser en regionsvis fordeling av forsvarssektorens bidrag fra forbruk og skatt i 2018 og 2019. Østlandet er regionen som får det høyeste økonomiske bidraget fra forbruk og skatt i 2019 med rundt 2,7 mrd. kroner. Dette skyldes at en stor andel av forsvarssektorens ansatte bor og/eller arbeider på Østlandet. Det har imidlertid vært en nedgang i det økonomiske bidraget til Østlandet fra 2018 til 2019. Ellers tegner fordelingen et godt bilde av forsvarssektorens tilstedeværelse rundt om i landet, med stor aktivitet i Nord-Norge og på Vestlandet.



Figur 4 – Regionvis fordeling av forbruk og skatt i forsvarssektoren i mill. 2019-kroner

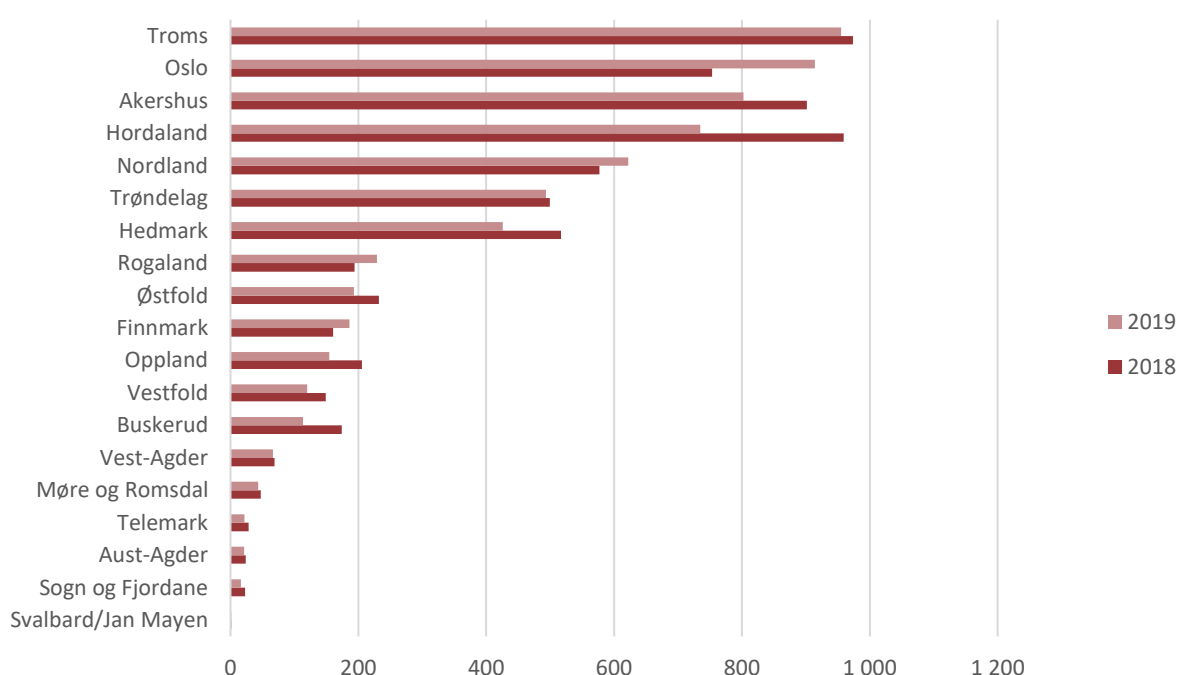
Figur 5 viser den fylkesvise fremstillingen av økonomisk bidrag fra forbruk og skatt. I 2019 ser vi at Troms, Oslo, Akershus og Hordaland er fylkene som har hatt høyest økonomisk effekt av ansattes forbruk og skattebetalinger. Dette reflekterer i stort de geografiske tyngdepunktene for forsvarssektoren.

<sup>10</sup>Den statlige skattetrekkandelen (fellesskatt; 7,85 prosent i 2019, trinnskatt og trygdeavgift) og arbeidsgiveravgift er trukket fra lønnsutgiftene i de ulike fylkene og vil inngå i samleposten «ukjent», da de ikke nødvendigvis går tilbake til kommunen/fylket hvor personellet er registrert. Kommuneskatt (11,55 prosent i 2019) og fylkesskatt (2,60 prosent i 2019) er tildelt bostedsfylket.

Mange av Forsvarets militære avdelinger har tilhold i Troms fylke, herunder blant annet Bardufoss leir med Sambandsbataljonen, Stridstrenbataljonen og Militærpolitikompagniet. Bardufoss flystasjon er Norges base for helikopter og huser blant annet Luftforsvarets flyskole. Setermoen leir med Panserbataljonen, Artilleribataljonen, Sanitetsbataljonen og Etterretningsbataljonen, samt Skjold leir med 2. bataljon og Ingeniørbataljonen, ligger også i Troms. Andre enheter/avdelinger i fylket er Kystjegerkommandoen, Alliert treningssenter Nord, Forsvarets lønnsadministrasjon og Forsvarets musikkorps Nord-Norge. Det økonomiske bidraget fra forbruk og skatt i Troms har gått noe ned fra 2018 til 2019.

I Oslo og Akershus finner vi FD, FFI, deler av FBs virksomhet, samt og flere av Forsvarets avdelinger. For eksempel har blant annet Forsvarsstaben, Forsvarets høgskole, FLO, FMA, Cyberforsvaret, FB og FFI hele eller deler av sin virksomhet i disse fylkene. I tillegg har Luftforsvaret og Forsvarets sanitet virksomhet på Gardermoen og i Sessvollmoen leir. Fra 2018 til 2019 økte det økonomiske bidraget fra forbruk og skatt i Oslo med om lag 161 mill. kroner. Økningen skyldes blant annet at FD er innlemmet i datagrunnlaget.

I Bergen ligger Haakonsvern som er Sjøforsvarets hovedbase. I tillegg er flere av Forsvarets øvrige avdelinger representert her. Forsvarets logistikkorganisasjon (FLO) har for eksempel Regional logistikkommando Vest-Norge på basen samt verksted med vedlikeholdskapasitet for Sjøforsvarets fartøy og materiell. I 2018 var det økonomiske bidraget fra forbruk og skatt i Hordaland 224 mill. kroner høyere enn i 2019.

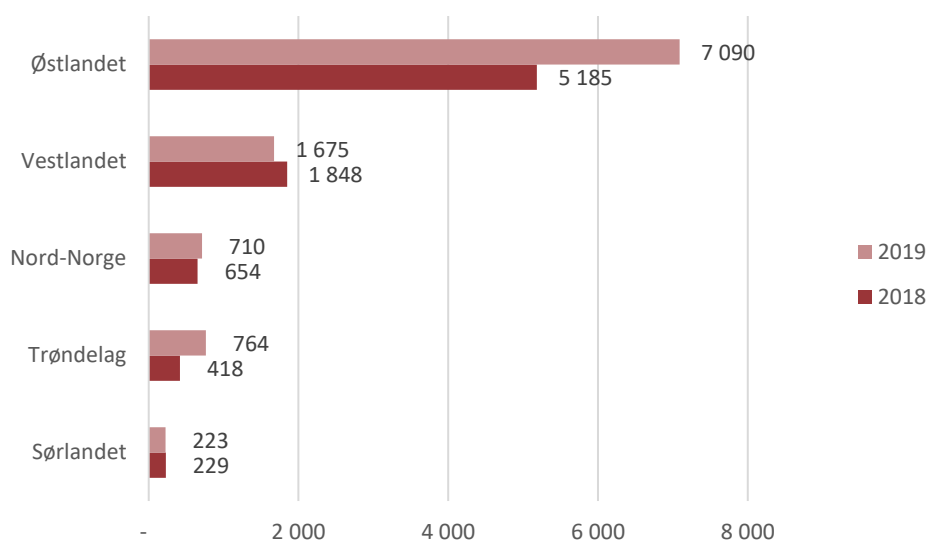


Figur 5 – Fylkesvis fordeling av forbruk og skatt i forsvarssektoren i mill. 2019-kroner

### 2.3. ØKONOMISK BIDRAG FRA KJØP AV VARER OG TJENESTER

Forsvarssektorens kjøp av varer og tjenester fra nasjonale leverandører og tjenestetilbydere utgjør 36 prosent av det totale økonomiske bidraget for 2019. I kroneverdi er økonomisk effekt av vare- og tjenestekjøp estimert til 13,5 mrd. kroner. Dette inkluderer både driftsrelaterte kjøp og materiellinvesteringer. Som følge av problematikken rundt sentrale foretaksadresser og regionale avdelingskontor, nevnt i kapittel 1.3, er deler av vare- og tjenestekjøpene tilegnet samleposten

«ukjent». Av den totale økonomiske effekten fra vare- og tjenestekjøp, er det beregnet at 3 mrd. kroner kommer fra leverandører med ukjent geografisk lokasjon. De resterende 10,5 mrd. av sektorens kjøp av varer og tjenester er fordelt regions- og fylkesvis basert på leverandørenes lokalisering, og er fremstilt i henholdsvis figur 6 og 7. Østlandet er den klart største leverandørregionen, med over 7 mrd. kroner i vare- og tjenestekjøp fra forsvarssektoren i 2019. Videre er Oslo, Buskerud og Akershus de tre største fylkene med leveranser til forsvarssektoren på henholdsvis 3,1, 1,7 og 1,7 mrd. kroner i 2019. I tillegg til kjøp av varer og tjenester fra nasjonale leverandører, er 4,7 mrd. kroner relatert til kjøp av varer og tjenester i utlandet, men disse inngår ikke i fremstillingen nedenfor. En vesentlig del av dette er knyttet til materiellinvesteringer foretatt av FMA. I tillegg kommer kampflyinvesteringer til utlandet på 5,8 mrd. mrd. kroner.



Figur 6 – Regionsvis fordeling av forsvarssektorens kjøp av varer og tjenester i mrd. 2019-kroner

## Noen utvalgte forhold for enkelte fylker knyttet til kjøp av varer og tjenester i 2019

### Oslo og Akershus

Oslo og Akershus var to av fylkene med størst økonomisk effekt fra kjøp av varer og tjenester i 2019. Dette skyldes delvis at flere av sektorens stabs- og felleselementer har tilhørighet i Oslo og Akershus, samt at mange store leverandører har sine hovedkontorer i disse fylkene, jf. kapittel 1.3. Den største leverandøren i Akershus i 2019 var Kongsberg Aviation Maintenance (KAMS), som leverer reparasjons- og vedlikeholdstjenester av fly og helikoptre til Forsvaret. KAMS hadde leveranser til Forsvaret for nærmere 386 mill. kroner i 2019. Ellers var Rygge 1 AS og Norwegian Air Shuttle ASA sentrale leverandører i Akershus. I Oslo var Space Norway Heosat AS og Atea AS de største leverandørene med en samlet omsetning fra salg til forsvarssektoren på 1,7 mrd. kroner i 2019. Space Norway er et statsaksjeselskap som utvikler og drifter romrelatert infrastruktur for nasjonale brukerbehov, og Atea AS er leverandør av IT-infrastruktur. Førstnevnte lever tjenester til Space-programmet i FD, og står for en stor andel av den totale økningen i vare- og tjenestekjøp fra 2018 til 2019.

### Buskerud

I Buskerud er Kongsberg Defence & Aerospace (KDA) den største leverandøren til Forsvaret og FMA. KDA er involvert i mange forskjellige prosjekter for Forsvaret og FMA, og utbetalingene til KDA vil derfor variere fra år til år i tråd med de ulike fasene til prosjektene. KDA hadde i 2019

leveranser for nærmere 1,6 mrd. kroner til Forsvaret og FMA. Vare- og tjenestekjøp fra KDA stod alene for over 90 prosent av forsvarssektorens økonomiske bidrag i Buskerud i 2019.

### Trøndelag

I Trøndelag var Boa Tugs AS forsvarssektorens største leverandør i 2019. Forsvaret kjøpte tjenester av Boa Tugs AS for 364 mill. kroner i 2019. Tjenestene knytter seg blant annet til bergingen av KNM «Helge Ingstad», hvor Boa Tugs AS støttet Forsvaret med slepebåt og lekter. Andre sentrale leverandører i Trøndelag er Maske AS og Protex AS som leverer forbruksartikler og feltstøvler til Forsvaret.

### Hordaland

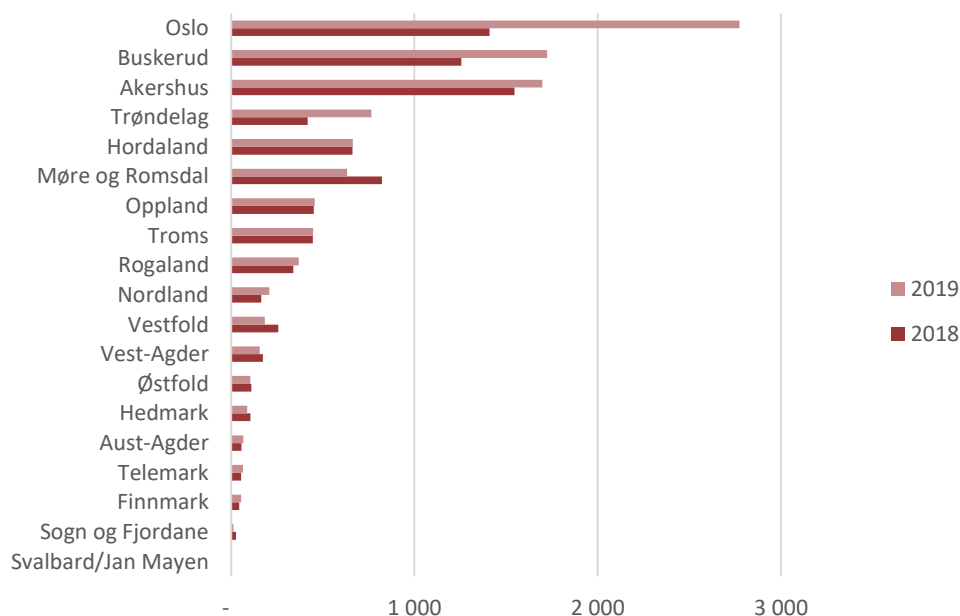
I Hordaland har Sjøforsvarets tyngdepunkt i Bergen stor betydning for fylkets maritime næringer. For eksempel ble det i 2019 utbetalt 109 og 65 mill. kroner til henholdsvis Brammer AS og Grieg Strategic Services AS, som er betydningsfulle lokale leverandører av logistikk- og vedlikeholdstjenester. Forsvaret har rammeavtale med Brammer AS om leveranse av verktøy, verkstedutstyr, verneutstyr og arbeidsklær til Forsvarets avdelinger, og Grieg Strategic Services AS inngikk i 2017 en rammeavtale med Forsvaret om logistikkstøtte til Forsvarets operasjoner og øvelser i inn- og utland. Total økonomisk effekt av vare- og tjenestekjøp i Hordaland for 2019 er beregnet til 663 mill. kroner.

### Møre og Romsdal

Den største leverandøren i Møre og Romsdal i 2019 var drivstoffelskapet Bunker Oil AS. I 2019 hadde Bunker Oil AS leveranser til Forsvaret for 248 mill. kroner. Andre store leverandører i Møre og Romsdal er Rem Valhall AS og Rem Vessel II AS, som tilbyr båtutleie og sjøtransport til Forsvaret. Disse selskapene stod for totalt 183 mill. kroner i 2019, tilsvarende 29 prosent av Møre og Romsdals salg av varer og tjenester til forsvarssektoren.

### Oppland

Den største leverandøren i Oppland i 2019 var Nammo Raufoss AS. Nammo Raufoss AS er en høyteknologisk bedrift innenfor forsvars- og romfartsprodukter. Selskapet er spesialisert innenfor design, utvikling, testing og produksjon av ammunisjon og rakettmotorer. I 2019 stod selskapet for over 70 prosent (327 mill. kroner) av Opplands leveranser til Forsvaret.



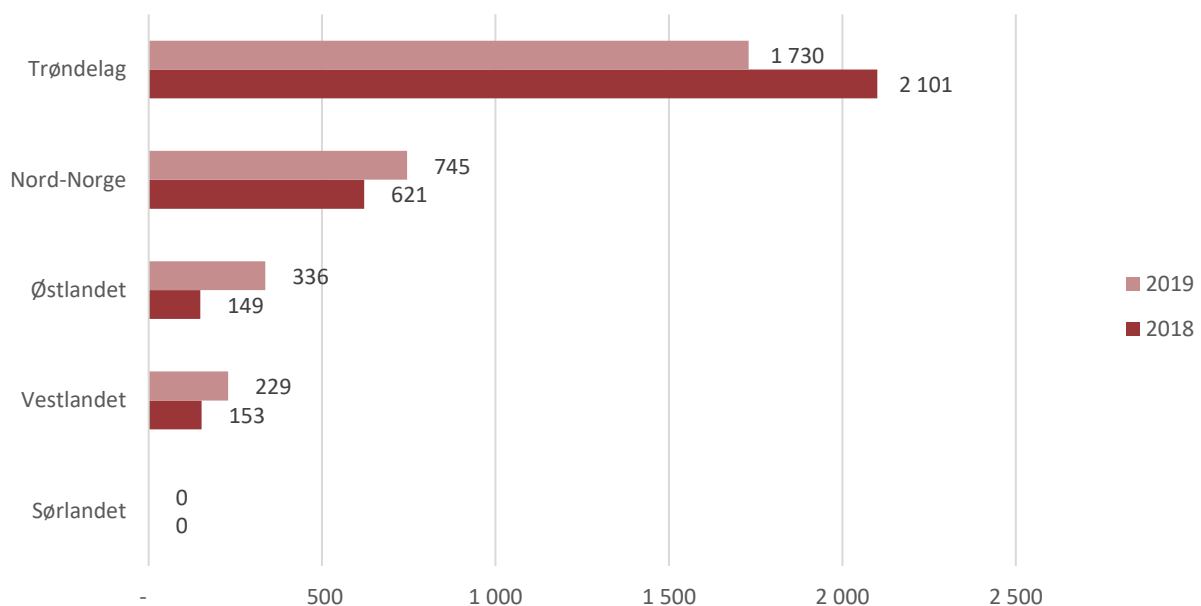
Figur 7 – Fylkesvis fordeling av forsvarssektorens kjøp av varer og tjenester i mrd. 2019-kroner

## 2.4. ØKONOMISK BIDRAG FRA EIENDOM, BYGG OG ANLEGG

Den økonomiske effekten av forsvarssektorens EBA er målt gjennom hvor mye som investeres i EBA og driftsutgifter brukt på EBA i 2019 for samtlige fylker. Totalt bidrar EBA-området med om lag 7 mrd. kroner i 2019, noe som utgjør 19 prosent av sektorens totale økonomiske bidrag til samfunnet. Regionale og fylkesvise effekter fra EBA-aktivitet varierer årlig. Dette skyldes hovedsakelig naturlig variasjon i investeringsnivået, eksempelvis som følge av ferdigstillelse eller igangsetting av prosjekter.

### EBA-investeringer

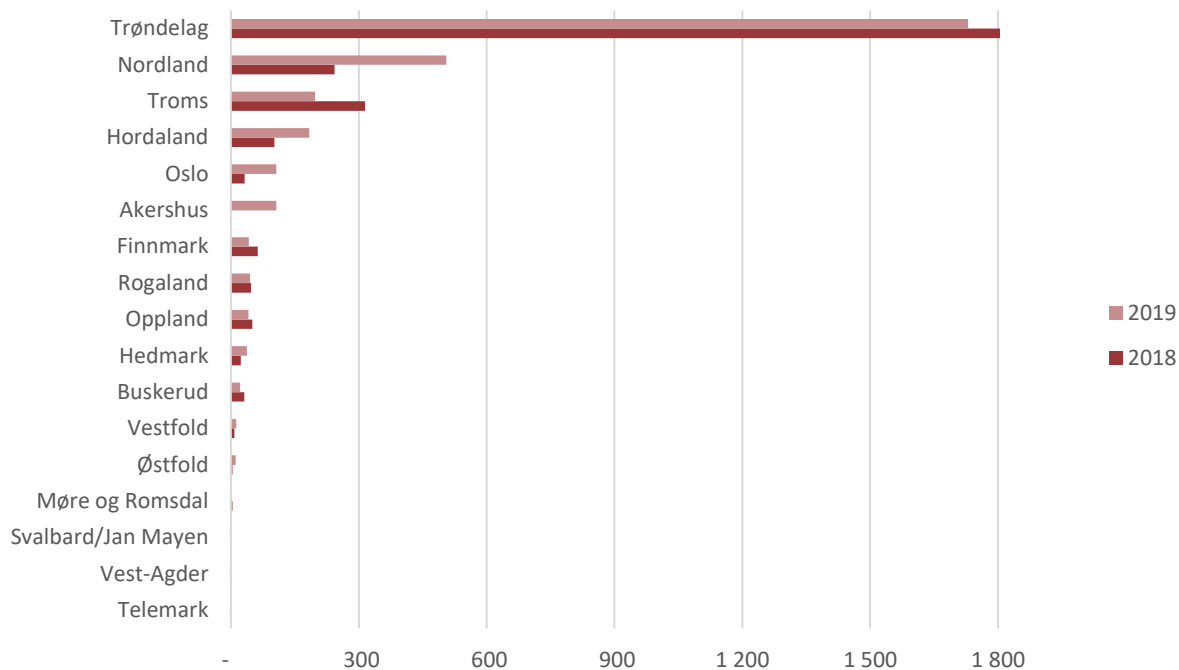
Samlede EBA-investeringer<sup>11</sup> var på 3,2 mrd. kroner i 2019. Figur 8 viser en oppdeling av EBA-investeringene i 2019 fordelt på region. Det er spesielt i Trøndelag at det har blitt investert i EBA. Driveren bak de store investeringene i Trøndelag er knyttet til byggingen av kampflybasen på Ørlandet. Byggingen omfatter blant annet forlengelse av dagens rullebane, og bygging av nødvendige hangarer og bygg for F-35 kampfly. Investeringene i Trøndelag var imidlertid noe lavere i 2019 enn i 2018.



Figur 8 – Regionsvis fordeling av forsvarssektorens utgifter tilknyttet EBA-investeringer i mill. 2019-kroner

Fordelingen av EBA-investeringer på fylkesnivå er vist i figur 9. Trøndelag som fylke peker seg ut med hensyn til investeringsaktivitet av de samme årsakene som nevnt i avsnittet over. Ellers investeres det også mye i EBA i Nordland og Troms. Investeringsnivået i Nordland har gått betydelig opp sammenlignet med i 2019. Dette som følge av at Evenes nå bygges opp for å huse nye maritime patruljefly og fungere som en fremskutt operasjonsbase for kampfly. En del EBA-investeringer er kategorisert som lands- eller regiondekkende, slik som eksempelvis ulike energiøkonomiserende tiltak. Lokaliseringen av enkelte andre investeringer er gradert informasjon, og er derfor ikke fordelt på lokasjon. I sum utgjør slike investeringer i underkant av 166 mill. kroner i 2019.

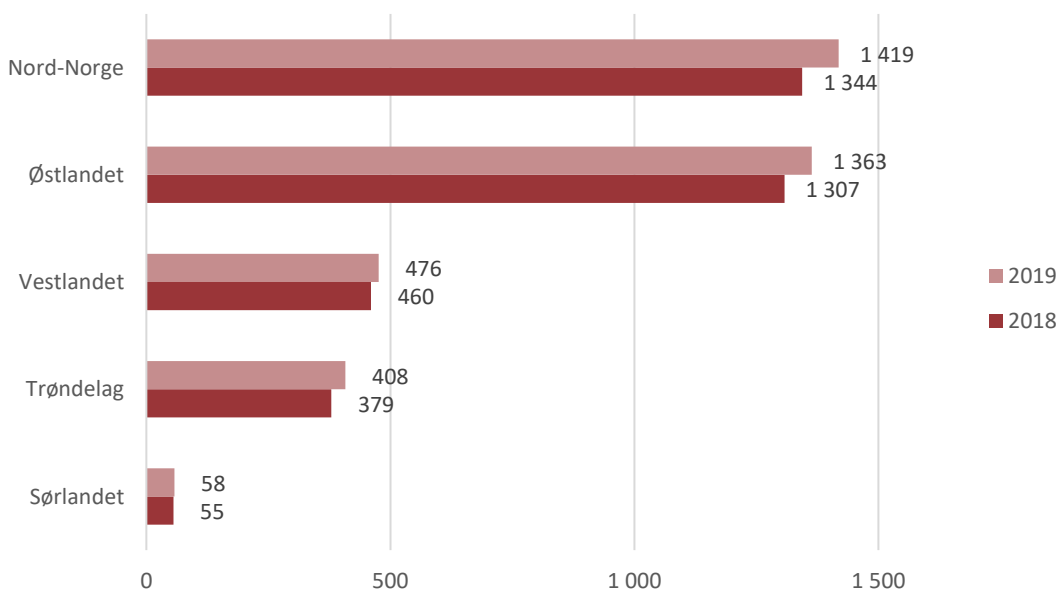
<sup>11</sup> Investeringer underlagt kapittel 1761, post 47 er inkludert i beregningene.



Figur 9 – Fylkesvis fordeling av forsvarssektorens utgifter tilknyttet EBA-investeringer i mill. 2019-kroner

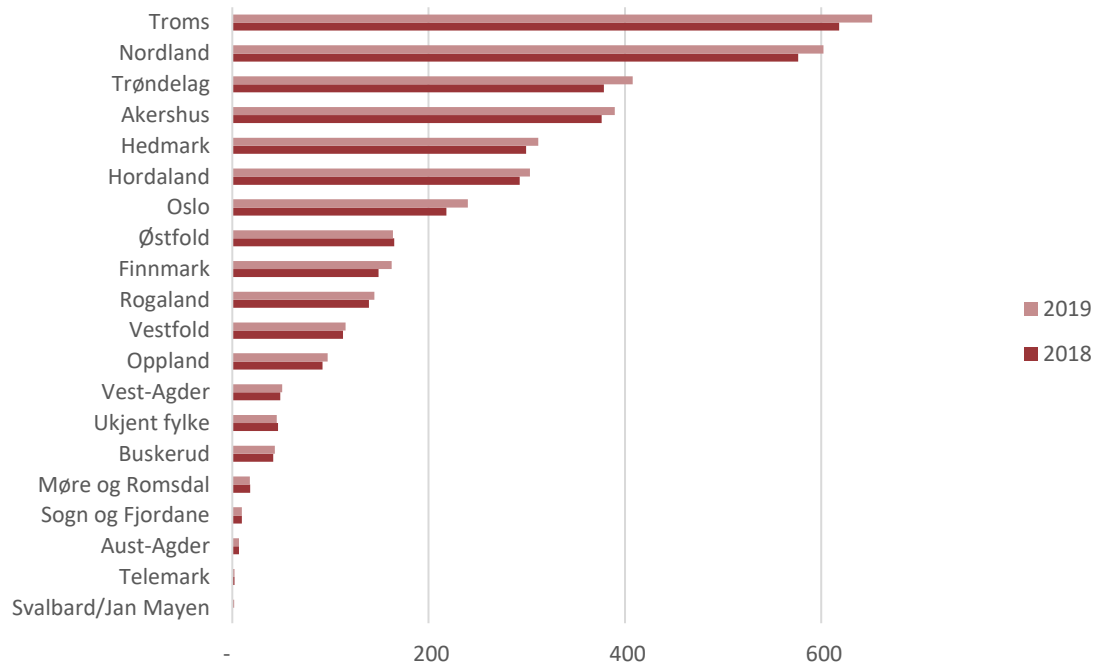
### EBA-drift

Driftsutgifter knyttet til EBA utgjorde 3,8 mrd. kroner av det totale økonomiske bidraget i 2019. Av dette går 45 mill. kroner til samleposten «ukjent», og er knyttet til EBA-drift på sikkerhetsgraderte lokasjoner. Figur 10 viser at det er Nord-Norge og Østlandet som har hatt størst økonomisk effekt av EBA-drift i 2019.



Figur 10 – Regionsvis fordeling av forsvarssektorens utgifter tilknyttet EBA-drift i mill. 2019-kroner

Figur 11 viser en fylkesvis oppstilling av driftsutgiftene knyttet til EBA. Som i 2018 er det Troms og Nordland som har hatt størst økonomisk effekt av EBA-drift i 2019. Dette er fylker med høy forsvarsaktivitet, og det er derfor naturlig at en stor andel av sektorens bygningsmasse er lokalisert i disse områdene. Den fylkesvise fordelingen av driftsutgifter til EBA er nærmere beskrevet i kapittel 1.3.



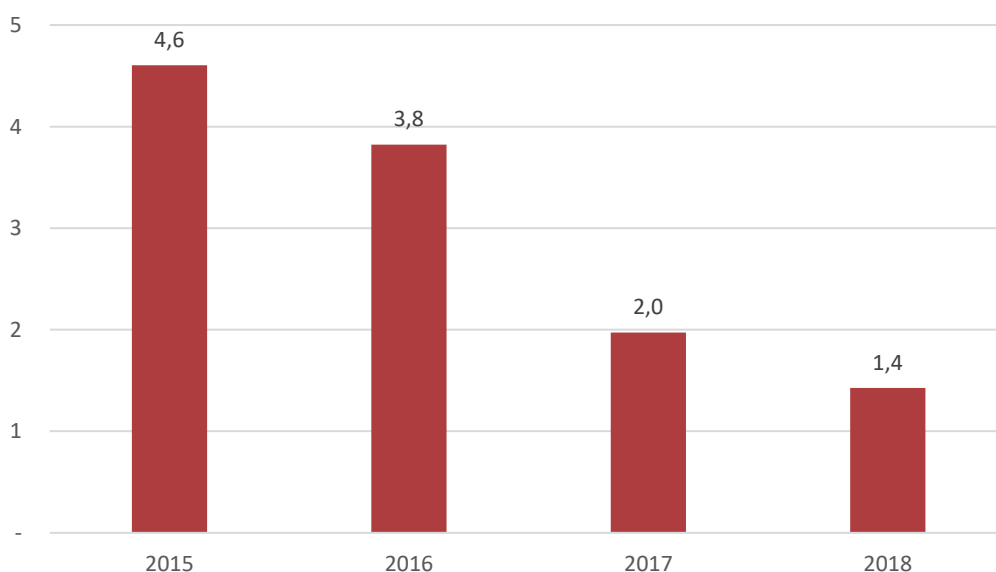
Figur 11 – Fylkesvis fordeling av forsvarssektorens utgifter tilknyttet EBA-drift i mill. 2019-kroner



## 2.5. INDIREKTE EFFEKT: INDUSTRISAMARBEID

Industrisamarbeid (også kalt gjenkjøp) er et virkemiddel i Nasjonal forsvarsindustriell strategi, som norske myndigheter benytter for å sikre og øke norsk industris tilgang til utenlandske, forsvarsrelaterte markeder.<sup>12</sup> Ordningen bidrar til å styrke industriens kompetanse, kapasitet og markedsmuligheter til det beste for Forsvaret og norsk industri. Ved anskaffelser av materiell fra utlandet for mer enn 50 mill. kroner, stiller normalt norske myndigheter krav til den utenlandske leverandøren om å sikre aktivitet for norsk industri gjennom direkte eller indirekte oppdrag for en tilsvarende verdi. Det internasjonale forsvarsmarkedet er i utgangspunktet et lukket marked preget av nasjonal kontroll og favorisering av egen industri. Eksempelvis gir EU-traktatens artikkel 346 EU/EØS-land, ut fra vesentlige sikkerhetsinteresser, adgang til å unnta anskaffelser av forsvarsmateriell fra EUs regler for det indre marked. Industrielt samarbeid er derfor et virkemiddel for å sikre konkurransedyktig norsk industri adgang til utenlandske markeder.

Verdien<sup>13</sup> av gjenkjøp for 2019 vil ikke foreligge før primo 2021. Verdien for 2018 er således det siste tilgjengelige tallet. Figur 12 viser den overordnede, historiske utvikling i gjenkjøpsverdi. I 2018 er verdien av industrisamarbeid beregnet til å utgjøre om lag 1,4 mrd. kroner for norsk forsvarsindustri. Det er store årlige variasjoner når det gjelder verdien av gjenkjøp, både på overordnet nivå og på det som gjenspeiles i den regions- og fylkesvise fordelingen. Disse variasjonene kan betegnes som naturlig variasjon over tid, og har sammenheng med typen av prosjekter som krediteres i forhold til gjenkjøp. Det har imidlertid vært en nedadgående trend i gjenkjøpsverdien siden 2015.



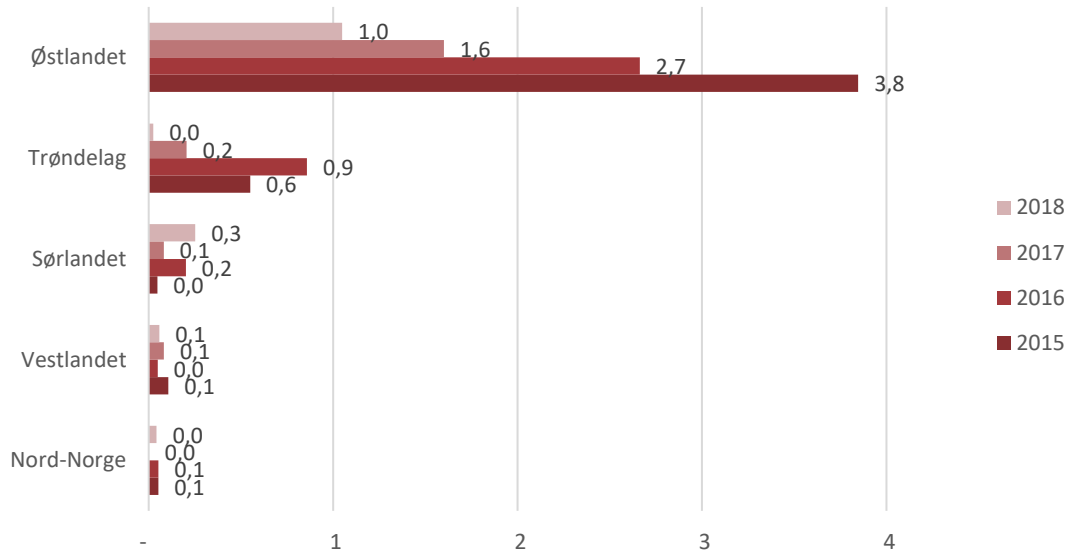
Figur 12 – Total gjenkjøpsverdi i perioden 2015–2018 i mrd. 2019-kroner

Figur 13 og 14 viser henholdsvis regionsvis og fylkesvis fordeling av verdi på gjenkjøp i perioden 2015-2018. Fordelingene reflekterer de geografiske tyngdepunktene for norsk forsvarsindustri, og viser også de store årlige variasjonene i gjenkjøpsverdi. For 2018 er det registrert gjenkjøp hos totalt 48 norske bedrifter. Av disse var det 37 bedrifter som hadde registrert gjenkjøp for 2017.

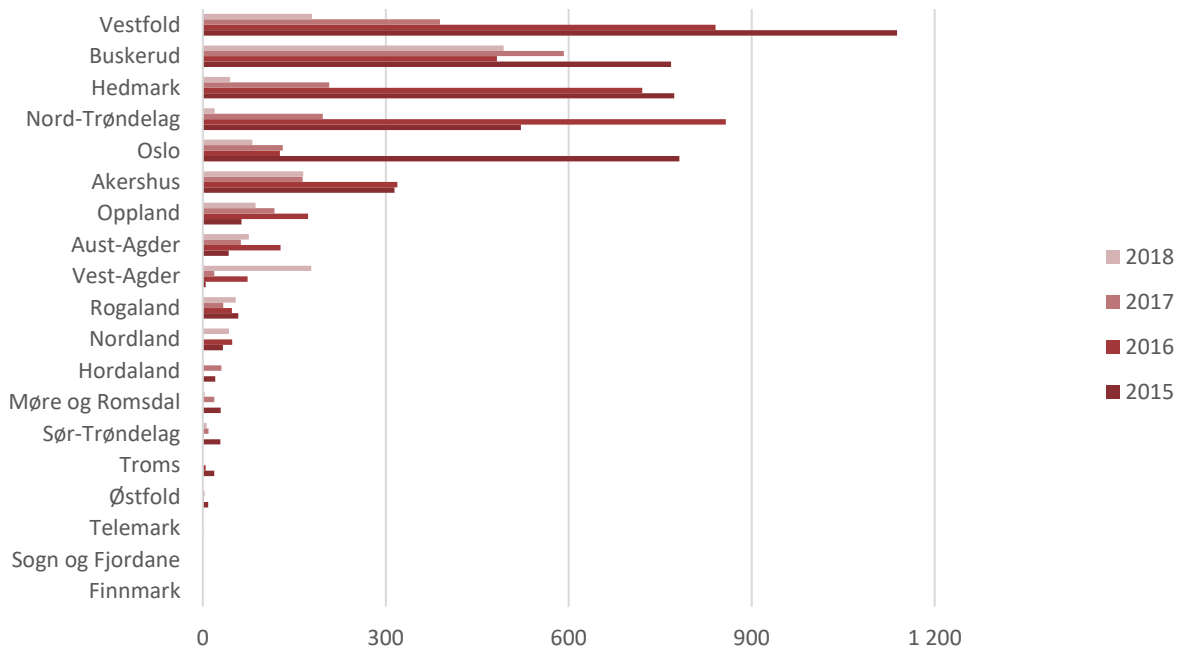
<sup>12</sup> Meld. St. 9 (2015–2016). Nasjonal forsvarsindustriell strategi.

<sup>13</sup> Verdien av gjenkjøp er ikke tilsvarende det kronebeløpet utenlandske foretak har handlet for med norske leverandører som følge av gjenkjøpsavtaler. Verdien beregnes ut fra et sett med kriterier, hvor blant annet størrelsen på bedriftene er en faktor.

Vedlegg 3 gir en mer detaljert fremstilling av regional og fylkesvis fordeling av gjenkjøpsverdi i perioden 2015-2018.



Figur 13 – Total gjenkjøpsverdi fordelt på region for perioden 2015-2018 i mrd. 2019-kroner



Figur 14 – Total gjenkjøpsverdi fordelt på fylke for perioden 2015-2018 i mrd. 2019-kroner

### 3. OPPSUMMERING OG KONKLUSJON

Denne rapporten har tatt for seg hva forsvarssektoren økonomisk bidrar med til samfunnet gjennom sin tilstedeværelse og aktivitet, og hvilken effekt dette har for de regioner og fylker som er berørt. Det totale bidraget til samfunnet er for 2019 beregnet til om lag 37 mrd. kroner, som utgjør en økning på nærmere 500 mill. kroner sammenlignet med det økonomiske bidraget i 2018. Økningen skyldes blant annet at FD er inkludert i datagrunnlaget som ligger til grunn for rapporten for 2019. Beregningene er basert på sektorens utgifter knyttet til avlønning av personell, vare- og tjenestekonsum, samt EBA (drift og investeringer). I tillegg kommer effekten av gjenkjøp på 1,4 mrd. kroner, samt den økonomiske effekten til utlandet beregnet til 4,8 mrd. kroner. Ytterligere 5,8 mrd. kroner går til utlandet gjennom kampflyinvesteringer.

Av det samlede bidraget til samfunnet som forsvarssektoren står for i 2019, er 45 prosent personellrelaterte utgifter fra forbruk og skatt, 36 prosent kan relateres til kjøp av varer og tjenester, og 19 prosent kommer fra EBA (investering og drift).

Regionsvis fordeling viser at det er Østlandet som er mottaker av den største andelen av forsvarssektorens bidrag til samfunnet i 2019. Slik var det også i 2018. Dog knytter det seg en viss usikkerhet til dette som følge av at den geografiske fordelingen av vare- og tjenestekjøp innebærer at noen av effektene kan være registrert på Østlandet, men faktisk har funnet sted i andre regioner.

Det samlede direkte bidraget for 2019 fordeler seg på de syv største fylkene etter følgende rangering:

1. Oslo (4,0 mrd. kroner)
2. Trøndelag (3,4 mrd. kroner)
3. Akershus (3,0 mrd. kroner)
4. Troms (2,3 mrd. kroner)
5. Nordland (1,9 mrd. kroner)
6. Buskerud (1,9 mrd. kroner)
7. Hordaland (1,9 mrd. kroner)

De fire fylkene/områdene med lavest økonomisk bidrag fra forsvarssektoren er Aust-Agder, Telemark, Sogn og Fjordane og Svalbard/Jan Mayen.

Den geografiske fordelingen av forsvarssektorens økonomiske bidrag til samfunnet speiler i stort sektorens geografiske lokalisering. Dette gjelder spesielt den økonomiske effekten generert av personell. For regionen Nord-Norge utgjør den økonomiske effekten av forbruk og skatt 38 prosent av det totale økonomiske bidraget. Til sammenligning utgjør kjøp av varer og tjenester 61 prosent av forsvarssektorens totale økonomiske bidrag på Østlandet.

## Vedlegg 1: Forbruksandeler per kategori og antatt forbrukssted

Kategori	Forbruksandel i 2018 <sup>14</sup>	Antatt forbrukssted <sup>15</sup>
Transport	14,50	Bostedsfylke
Matvarer og alkoholholdige drikkevarer	11,30	Bostedsfylke
Kultur og fritid	10,90	Bostedsfylke
Alkoholholdige drikker og tobakk	3,80	Bostedsfylke
Egenandeler til helse	2,90	Bostedsfylke
<b>Sum forbruk bostedsfylke</b>	<b>43,40</b>	
Bolig, lys og brensel <sup>16</sup>	21,60	Ukjent
Utenlandskonsum	8,50	Ukjent
Overnattings- og serveringstjenester	6,70	Ukjent
Møbler og husholdningsartikler	5,90	Ukjent
Klær og skotøy	4,50	Ukjent
Post- og teletjenester	2,00	Ukjent
Utdanning	0,40	Ukjent
<b>Sum ukjent forbruk</b>	<b>49,60</b>	
<b>Sparing<sup>17</sup></b>	<b>7,00</b>	Ukjent
<b>Sum lønnsinntekt</b>	<b>100,00</b>	

<sup>14</sup> Forbruksandeler er hentet fra følgende kilde: Statistisk sentralbyrå (2018). Dette bruker nordmenn penger på. Tilgjengelig fra: < <https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/artikler-og-publikasjoner/dette-bruker-nordmenn-penger-pa> >.

<sup>15</sup> Dersom den ansatte pendler antas det at halvparten av alt forbruk som inngår i «Bostedsfylke» benyttes ved arbeidssted/tjenestefylke.

<sup>16</sup> Bolig, lys og brensel omfatter blant annet husleie, vedlikehold og reparasjon av bolig og elektrisitet. Disse utgiftene er det vanskelig å henvise sikkert – eksempelvis vil nedbetaling av boliglån kunne gjøres til et annet sted enn bostedsfylke, det samme med betaling av strømudgifter. Boligvedlikehold kan trolig henvises til bostedsfylke, men det er problematisk å isolere disse utgiftene.

<sup>17</sup> Sparingsandelen antas å utgjøre differansen mellom lønnsinntekt (100 prosent) og andelen benyttet til forbruk.

## Vedlegg 2: Regional og fylkesvis fordeling av økonomiske effekter av forsvarssektorens tilstedeværelse i perioden 2018-2019<sup>18</sup>

	2018	2019
<b>Nord-Norge</b>	<b>4 332 148 854</b>	<b>4 639 666 547</b>
<b>Finnmark</b>	<b>415 860 765</b>	<b>445 236 270</b>
EBA-drift	149 098 094	162 508 445
EBA-investeringer	63 313 497	41 981 673
Forbruk og skatt	160 491 164	186 196 643
Vare- og tjenestekjøp	42 958 010	54 549 509
<b>Nordland</b>	<b>1 561 643 347</b>	<b>1 938 492 229</b>
EBA-drift	576 508 290	602 224 949
EBA-investeringer	243 459 616	505 003 283
Forbruk og skatt	577 288 203	623 753 406
Vare- og tjenestekjøp	164 387 238	207 510 591
<b>Svalbard/Jan Mayen</b>	<b>2 434 679</b>	<b>5 304 695</b>
EBA-drift	-	1 874 275
EBA-investeringer		489 638
Forbruk og skatt	1 076 132	1 296 180
Vare- og tjenestekjøp	1 358 547	1 644 602
<b>Troms</b>	<b>2 352 210 062</b>	<b>2 250 633 352</b>
EBA-drift	618 401 988	651 896 032
EBA-investeringer	314 459 017	197 168 816
Forbruk og skatt	973 797 704	955 247 913
Vare- og tjenestekjøp	445 551 352	446 320 592
<b>Trøndelag</b>	<b>3 396 921 211</b>	<b>3 395 870 054</b>
EBA-drift	378 671 336	408 005 960
EBA-investeringer	2 100 614 164	1 729 721 374
Forbruk og skatt	499 403 941	493 664 524
Vare- og tjenestekjøp	418 231 770	764 478 197
<b>Vestlandet</b>	<b>3 684 787 138</b>	<b>3 402 004 012</b>
<b>Hordaland</b>	<b>2 015 561 093</b>	<b>1 884 886 151</b>
EBA-drift	292 863 729	303 252 074
EBA-investeringer	101 702 238	183 545 570
Forbruk og skatt	959 339 625	734 706 887
Vare- og tjenestekjøp	661 655 502	663 381 620
<b>Møre og Romsdal</b>	<b>892 333 455</b>	<b>691 546 926</b>
EBA-drift	18 300 918	17 947 603
EBA-investeringer	3 802 534	980
Forbruk og skatt	47 514 638	42 123 768
Vare- og tjenestekjøp	822 715 365	631 474 574
<b>Rogaland</b>	<b>718 989 300</b>	<b>787 967 974</b>

<sup>18</sup> Tallene er presentert i 2019-kroner

EBA-drift	139 124 478	144 711 515
EBA-investeringer	47 324 086	45 224 004
Forbruk og skatt	194 275 389	229 052 270
Vare- og tjenestekjøp	338 265 348	368 980 185
<b>Sogn og Fjordane</b>	<b>57 903 290</b>	<b>37 602 962</b>
EBA-drift	9 672 065	9 794 871
Forbruk og skatt	22 796 054	16 220 850
Vare- og tjenestekjøp	25 435 171	11 587 241
<b>Østlandet</b>	<b>9 602 660 711</b>	<b>11 535 457 999</b>
<b>Akershus</b>	<b>2 823 750 776</b>	<b>2 996 926 936</b>
EBA-drift	376 433 707	389 775 259
EBA-investeringer		106 778 166
Forbruk og skatt	901 639 158	802 353 954
Vare- og tjenestekjøp	1 545 677 911	1 698 019 557
<b>Buskerud</b>	<b>1 503 244 842</b>	<b>1 902 965 746</b>
EBA-drift	41 591 315	43 416 810
EBA-investeringer	31 766 483	21 406 514
Forbruk og skatt	173 903 555	113 590 353
Vare- og tjenestekjøp	1 255 983 489	1 724 552 069
<b>Hedmark</b>	<b>943 710 889</b>	<b>861 543 894</b>
EBA-drift	299 433 135	311 814 952
EBA-investeringer	23 069 377	37 275 872
Forbruk og skatt	517 140 532	425 977 640
Vare- og tjenestekjøp	104 067 845	86 475 430
<b>Oppland</b>	<b>797 649 616</b>	<b>747 418 720</b>
EBA-drift	91 963 528	96 969 975
EBA-investeringer	50 093 172	40 889 026
Forbruk og skatt	205 511 713	154 536 930
Vare- og tjenestekjøp	450 081 203	455 022 789
<b>Oslo</b>	<b>2 413 769 901</b>	<b>4 034 169 966</b>
EBA-drift	218 273 868	239 835 375
EBA-investeringer	32 124 752	106 741 209
Forbruk og skatt	753 312 695	914 283 663
Vare- og tjenestekjøp	1 410 058 585	2 773 309 719
<b>Telemark</b>	<b>84 194 409</b>	<b>88 794 768</b>
EBA-drift	2 072 498	2 163 462
EBA-investeringer	201 696	
Forbruk og skatt	28 394 216	21 733 053
Vare- og tjenestekjøp	53 526 000	64 898 252
<b>Vestfold</b>	<b>526 554 353</b>	<b>430 622 189</b>
EBA-drift	112 756 777	115 490 924
EBA-investeringer	8 205 385	12 468 797
Forbruk og skatt	149 178 229	119 998 674
Vare- og tjenestekjøp	256 413 962	182 663 795
<b>Østfold</b>	<b>509 785 926</b>	<b>473 015 779</b>
EBA-drift	164 890 784	163 743 181

EBA-investeringer	3 564 842	10 792 824
Forbruk og skatt	231 974 735	193 083 155
Vare- og tjenestekjøp	109 355 566	105 396 620
<b>Sørlandet</b>	<b>376 606 250</b>	<b>368 290 396</b>
<b>Aust-Agder</b>	<b>86 729 578</b>	<b>95 012 929</b>
EBA-drift	6 702 795	6 873 562
Forbruk og skatt	23 646 736	21 065 775
Vare- og tjenestekjøp	56 380 047	67 073 592
<b>Vest-Agder</b>	<b>289 876 672</b>	<b>273 277 467</b>
EBA-drift	48 750 072	50 757 203
EBA-investeringer	33 131	399 068
Forbruk og skatt	68 777 733	66 433 818
Vare- og tjenestekjøp	172 315 736	155 687 378
<b>Ukjent fylke</b>	<b>15 078 973 599</b>	<b>13 610 261 827</b>
EBA-drift	46 447 491	45 230 377
EBA-investeringer	604 363 951	165 906 763
Forbruk og skatt	10 074 650 153 <sup>19</sup>	10 377 754 380
Vare- og tjenestekjøp	4 353 512 004	3 021 370 306
<b>Utland</b>	<b>12 218 318 325</b>	<b>10 582 796 539</b>
Forbruk og skatt	87 913 669	72 367 480
Kampflyinvesteringer	6 464 789 303	5 823 382 496
Vare- og tjenestekjøp	5 665 615 353	4 687 046 563
<b>Totalsum</b>	<b>48 690 416 088</b>	<b>47 534 347 374</b>

<sup>19</sup> I arbeidet med denne rapporten ble det oppdaget en feil i fjorårets rapport. I samleposten «ukjent» inngikk kun forbruk som ikke lot seg plassere geografisk, mens skatter og avgifter til staten var feilaktig utelatt. Denne feilen er korrigert for i tabellen over, der «Forbruk og skatt» under «Ukjent fylke» i 2018 er følgelig økt med 4,6 mrd. kroner.

### Vedlegg 3: Regional og fylkesvis fordeling av gjenkjøpsverdi for perioden 2015–2018<sup>20</sup>

Region/Fylke	2015	2016	2017	2018
<b>Nord-Norge</b>	<b>52 011 772</b>	<b>52 722 463</b>	<b>543 592</b>	<b>43 007 329</b>
Finnmark	-	-	-	-
Nordland	33 024 143	47 957 573	543 592	43 007 329
Troms	18 987 629	4 764 890	-	-
<b>Trøndelag</b>	<b>550 582 918</b>	<b>858 747 081</b>	<b>206 140 010</b>	<b>25 153 440</b>
Nord-Trøndelag	521 707 898	857 290 892	196 894 384	19 247 396
Sør-Trøndelag	28 875 020	1 456 189	9 245 625	5 906 044
<b>Vestlandet</b>	<b>107 218 147</b>	<b>48 468 330</b>	<b>82 646 891</b>	<b>57 470 362</b>
Hordaland	20 121 359	201 682	30 457 226	598 710
Møre og Romsdal	29 181 446	403 503	18 610 747	3 024 487
Rogaland	57 915 342	47 863 144	33 578 918	53 847 165
Sogn og Fjordane	-	-	-	-
<b>Østlandet</b>	<b>3 846 997 848</b>	<b>2 662 336 478</b>	<b>1 601 447 162</b>	<b>1 049 007 045</b>
Akershus	314 015 646	319 021 395	163 391 766	164 517 979
Buskerud	768 040 092	482 095 896	591 764 354	493 132 534
Hedmark	772 832 021	720 346 814	207 084 292	44 410 955
Oppland	63 449 653	172 476 919	117 220 408	86 678 894
Oslo	781 372 880	126 405 818	130 846 881	81 449 435
Telemark	191 269	127 624	-	-
Vestfold	1 138 237 255	840 577 017	388 905 997	178 817 248
Østfold	8 859 032	1 284 996	2 233 465	-
<b>Sørlandet</b>	<b>46 913 631</b>	<b>201 046 102</b>	<b>81 384 910</b>	<b>252 745 932</b>
Aust-Agder	42 311 854	127 600 123	62 559 678	75 180 201
Vest-Agder	4 601 777	73 445 980	18 825 232	177 565 732
<b>Totalsum</b>	<b>4 603 724 316</b>	<b>3 823 320 455</b>	<b>1 972 162 565</b>	<b>1 427 384 108</b>

<sup>20</sup> Tallene er presentert i 2019-kroner



## Vedlegg 4: Regional og fylkesvis fordeling av økonomiske effekter av forsvarssektorens økonomiske bidrag for perioden 2015-2017<sup>21</sup>

	2015	2016	2017
<b>Nord-Norge</b>	<b>5 277 453 239</b>	<b>5 212 212 098</b>	<b>5 042 244 838</b>
Troms	2 968 258 750	3 099 663 090	3 154 116 199
EBA-drift	471 086 944	381 491 435	348 154 482
EBA-investering	599 711 583	660 075 197	490 940 850
Godskrevne gjenkjøp	18 987 629	4 764 890	-
Kjøp av varer og tjenester	413 468 689	435 717 441	435 669 068
Personellutgifter	1 465 003 905	1 617 614 126	1 879 351 799
Nordland	1 795 214 316	1 676 754 166	1 553 581 790
EBA-drift	433 481 896	336 615 700	333 954 910
EBA-investering	152 210 744	83 779 842	129 611 887
Godskrevne gjenkjøp	33 024 143	47 957 573	-
Kjøp av varer og tjenester	153 048 658	156 070 648	114 755 997
Personellutgifter	1 023 448 876	1 052 330 403	975 258 995
Finnmark	508 733 583	433 450 884	332 533 430
EBA-drift	128 023 069	102 889 615	99 232 557
EBA-investering	161 517 832	90 341 792	15 318 403
Godskrevne gjenkjøp	-	-	-
Kjøp av varer og tjenester	41 544 054	38 545 618	41 636 968
Personellutgifter	177 648 628	201 673 860	176 345 502
Svalbard/Jan Mayen	5 246 590	2 343 957	2 013 419
EBA-drift	1 238 048	-	1 137 868
EBA-investering	3 502 752	817 081	520 787
Kjøp av varer og tjenester	505 790	407 410	354 764
Personellutgifter	-	1 119 467	-
<b>Trøndelag</b>	<b>2 202 873 920</b>	<b>3 644 159 067</b>	<b>2 992 439 767</b>
Sør-Trøndelag	1 497 866 065	2 593 641 661	2 762 287 379
EBA-drift	150 539 578	118 891 184	118 106 884
EBA-investering	623 333 830	1 711 954 245	1 804 857 735
Godskrevne gjenkjøp	28 875 020	1 456 189	-
Kjøp av varer og tjenester	177 055 757	218 907 314	193 875 331
Personellutgifter	518 061 879	542 432 727	645 447 429
Nord-Trøndelag	705 007 855	1 050 517 406	230 152 388
EBA-drift	89 646 783	70 902 041	74 623 630
EBA-investering	4 163 822	3 550 788	46 202 388
Godskrevne gjenkjøp	521 707 898	857 290 892	-
Kjøp av varer og tjenester	28 555 255	39 117 606	29 260 579
Personellutgifter	60 934 097	79 656 079	80 065 791
<b>Vestlandet</b>	<b>4 102 701 224</b>	<b>4 086 949 340</b>	<b>4 008 046 226</b>
Hordaland	2 814 475 196	2 782 872 015	2 807 737 640

<sup>21</sup> Tallene er presentert i 2019-kroner

EBA-drift	216 986 940	174 728 815	167 999 738
EBA-investering	381 143 488	316 002 438	249 366 636
Godskrevne gjenkjøp	20 121 359	201 682	-
Kjøp av varer og tjenester	679 026 946	669 374 418	690 468 200
Personellutgifter	1 517 196 463	1 622 564 662	1 699 903 066
<b>Rogaland</b>	<b>567 259 664</b>	<b>860 960 122</b>	<b>774 326 048</b>
EBA-drift	105 378 538	90 497 160	96 493 744
EBA-investering	17 588 049	13 443 293	13 809 154
Godskrevne gjenkjøp	57 915 342	47 863 144	-
Kjøp av varer og tjenester	139 144 229	440 431 904	394 831 689
Personellutgifter	247 233 507	268 724 620	269 191 461
<b>Møre og Romsdal</b>	<b>676 039 061</b>	<b>394 886 199</b>	<b>396 987 797</b>
EBA-drift	11 405 330	8 994 755	10 345 361
EBA-investering	938 860	264 106	771 751
Godskrevne gjenkjøp	29 181 446	403 503	-
Kjøp av varer og tjenester	615 123 930	358 813 774	369 344 606
Personellutgifter	19 389 495	26 410 060	16 526 079
<b>Sogn og Fjordane</b>	<b>44 927 303</b>	<b>48 231 004</b>	<b>28 994 741</b>
EBA-drift	8 912 121	6 287 694	6 866 456
EBA-investering	7 360 016	2 663 032	85 381
Godskrevne gjenkjøp	-	-	-
Kjøp av varer og tjenester	22 100 610	28 602 220	14 697 981
Personellutgifter	6 554 557	10 678 057	7 344 924
<b>Østlandet</b>	<b>18 190 583 593</b>	<b>17 098 412 521</b>	<b>14 098 769 627</b>
<b>Oslo</b>	<b>5 975 339 960</b>	<b>5 272 036 227</b>	<b>5 308 931 806</b>
EBA-drift	305 306 626	212 240 259	194 003 799
EBA-investering	118 519 165	147 746 377	120 140 457
Godskrevne gjenkjøp	781 372 880	126 405 818	-
Kjøp av varer og tjenester	3 562 211 350	3 478 990 049	3 720 975 761
Personellutgifter	1 207 929 939	1 306 653 724	1 273 811 789
<b>Akershus</b>	<b>4 673 652 043</b>	<b>4 698 066 250</b>	<b>4 094 966 864</b>
EBA-drift	270 225 783	206 059 675	170 179 136
EBA-investering	35 201 025	9 426 120	29 106 572
Godskrevne gjenkjøp	314 015 646	319 021 395	-
Kjøp av varer og tjenester	2 898 281 984	2 848 322 731	2 626 649 688
Personellutgifter	1 155 927 606	1 315 236 328	1 269 031 468
<b>Buskerud</b>	<b>2 077 398 687</b>	<b>1 693 518 979</b>	<b>1 606 664 621</b>
EBA-drift	30 656 009	24 502 076	27 169 013
EBA-investering	5 211 372	3 461 828	10 297 395
Godskrevne gjenkjøp	768 040 092	482 095 896	-
Kjøp av varer og tjenester	1 212 023 217	1 105 590 683	1 506 399 114
Personellutgifter	61 467 996	77 868 496	62 799 099
<b>Oppland</b>	<b>1 061 195 207</b>	<b>1 413 588 616</b>	<b>904 969 138</b>
EBA-drift	72 077 944	55 518 022	53 080 105
EBA-investering	99 838 315	8 247 191	1 188 706
Godskrevne gjenkjøp	63 449 653	172 476 919	-
Kjøp av varer og tjenester	601 714 771	916 926 797	514 461 952

Personellutgifter	224 114 524	260 419 687	336 238 375
<b>Hedmark</b>	<b>2 154 860 519</b>	<b>2 100 659 582</b>	<b>1 257 454 207</b>
EBA-drift	250 932 494	200 146 401	170 998 787
EBA-investering	88 399 241	44 642 341	17 102 439
Godskrevne gjenkjøp	772 832 021	720 346 814	-
Kjøp av varer og tjenester	66 154 007	62 998 424	64 340 924
Personellutgifter	976 542 757	1 072 525 601	1 005 012 058
<b>Østfold</b>	<b>615 725 599</b>	<b>661 333 563</b>	<b>500 076 036</b>
EBA-drift	121 409 771	99 147 104	66 037 470
EBA-investering	87 529	-	1 519 388
Godskrevne gjenkjøp	8 859 032	1 284 996	-
Kjøp av varer og tjenester	228 708 132	262 843 879	150 351 684
Personellutgifter	256 661 134	298 057 584	282 167 493
<b>Vestfold</b>	<b>1 509 621 982</b>	<b>1 185 520 425</b>	<b>373 277 693</b>
EBA-drift	76 956 021	55 132 980	27 182 664
EBA-investering	697 691	-	231 128
Godskrevne gjenkjøp	1 138 237 255	840 577 017	-
Kjøp av varer og tjenester	188 307 535	185 126 876	257 112 737
Personellutgifter	105 423 480	104 683 552	88 751 164
<b>Telemark</b>	<b>122 789 596</b>	<b>73 688 879</b>	<b>52 429 261</b>
EBA-drift	863 314	600 972	590 343
Godskrevne gjenkjøp	191 269	127 624	-
Kjøp av varer og tjenester	121 735 012	72 960 283	51 838 918
<b>Sør-Norge</b>	<b>468 139 087</b>	<b>561 866 874</b>	<b>343 753 794</b>
<b>Vest-Agder</b>	<b>363 683 830</b>	<b>368 416 196</b>	<b>278 153 550</b>
EBA-drift	36 350 704	28 182 105	23 195 518
EBA-investering	15 828 443	6 596 656	35 752
Godskrevne gjenkjøp	4 601 777	73 445 980	-
Kjøp av varer og tjenester	194 368 580	136 590 552	151 970 930
Personellutgifter	112 534 326	123 600 904	102 951 350
<b>Aust-Agder</b>	<b>104 455 257</b>	<b>193 450 678</b>	<b>65 600 244</b>
EBA-drift	6 435 745	5 673 700	6 095 435
Godskrevne gjenkjøp	42 311 854	127 600 123	-
Kjøp av varer og tjenester	55 707 657	60 176 855	59 504 809
<b>Utland</b>	<b>323 621 353</b>	<b>340 813 844</b>	<b>454 161 128</b>
<b>Utland</b>	<b>323 621 353</b>	<b>340 813 844</b>	<b>454 161 128</b>
Kjøp av varer og tjenester	126 370	281 535	-
Personellutgifter	323 494 983	340 532 309	454 161 128
<b>Ukjent region</b>	<b>1 596 067 741</b>	<b>1 439 513 283</b>	<b>1 723 684 583</b>
<b>Ukjent fylke</b>	<b>1 596 067 741</b>	<b>1 439 513 283</b>	<b>1 723 684 583</b>
EBA-drift	415 735 138	412 511 719	501 677 480
EBA-investering	3 498 505	-	168 898 245
Kjøp av varer og tjenester	18 004	-	103 453 410
Personellutgifter	1 176 816 094	1 027 001 564	949 655 447
<b>Totalsum</b>	<b>32 161 440 157</b>	<b>32 383 927 025</b>	<b>28 663 099 962</b>